

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΟΜΙΛΙΑΣ. "Προαγωγή υγείας ή προαγωγή αναπηρίας;" ΕΠΑΛΞΕΙΣ 14.5.16

Στις 14-15 Μαΐου 2016 πραγματοποιήθηκε στις ΕΠΑΛΞΕΙΣ διημερίδα με γενικό θέμα: «Η κοινωνική αλληλεγγύη στις ημέρες μας». Τις εισηγήσεις και τα συμπεράσματα τής διημερίδας αυτής αρχίσαμε να τα δημοσιεύουμε από το προηγούμενο τεύχος των ΕΠΑΛΞΕΩΝ. Στο παρόν τεύχος συνεχίζουμε τη σχετική παρουσίαση με την περίληψη τής εισήγησης τού ομότιμου καθηγητή τού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. *Λαυρέντιου Δελλασούδα* με θέμα: "**Προαγωγή υγείας ή προαγωγή αναπηρίας;**"

Με την υπόψη εισήγηση ο ομιλητής έθεσε το ακροατήριο ενώπιον τής απορίας που εκφράζει το παραπάνω διαζευκτικό ερώτημα έχοντας τρεις, κυρίως, στόχους:

(i) Να δοθεί απάντηση στο ερώτημα/απορία από το ίδιο το ακροατήριο, αφού προηγουμένως εκτιμηθεί η κρατούσα σήμερα κατάσταση σε τοπικό και υπερτοπικό επίπεδο.

(ii) Να διατυπωθούν προτάσεις για την ενδεδειγμένη κοινωνική "στάση" στο πλαίσιο τής "απάντησης" που θα υιοθετηθεί από τούς συμμετέχοντες στη διημερίδα.

(iii) Η "στάση" αυτή να μην περιορίζεται στο τι πρέπει να κάνουμε «για να σβήσει η φωτιά που έχει ανάψει, αλλά στο τι πρέπει να σταματήσουμε να κάνουμε για να μην ανάβει η φωτιά, ώστε να μην χρειάζεται στη συνέχεια να εξετάζουμε το πως θα την σβήσουμε».

Με την προοπτική αυτή ο κ. Δελλασούδας πραγματοποίησε, εισαγωγικά, αυτοτελή ερμηνευτική προσέγγιση τού εννοιολογικού περιεχόμενου των όρων **αγωγή, υγεία, αναπηρία και προαγωγή** και, στη συνέχεια, επεξηγηματική περιγραφή των όρων **αγωγή υγείας** και **προαγωγή υγείας**, επειδή συμβαίνει να γίνεται ταυτόσημη εννοιολογική προσέγγιση και χρήση των εκφράσεων αυτών.

Ειδικά σε ό, τι αφορά στους όρους **αγωγή υγείας** και **προαγωγή υγείας** σημείωσε μεταξύ άλλων και τα εξής:

(α) Σύμφωνα με την ΠΟΥ (1984) ως **αγωγή υγείας** ορίζεται «η εκπαιδευτική διαδικασία που αποβλέπει στη διαμόρφωση ή/και τροποποίηση προτύπων συμπεριφοράς, τα οποία οδηγούν στην προάσπιση, προαγωγή και βελτίωση τού επιπέδου υγείας» [ΠΟΥ 1984, (Αθανασίου, 1995, σ. 16, από Φούντα Μαρία:

<http://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/123456789/5849/1/%CE%94%CE%B9%CE%B5%CF%81%CE%B5%CF%85%CE%BD%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82%20%CF%84%CE%B7%20%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B7%20%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%B1%CE%BE%CF%8D%20%20%CF%84%CF%89%CE%BD%20%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%BF%CE%B9%CF%8E%CE%BD.pdf>].

(β) Στη μελέτη αρμόδιας επιτροπής τού Παιδαγωγικού Ινστιτούτου τής Κύπρου για το **Αναλυτικό Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας** (ΑΠΑΥ) γίνεται μεν σαφής διαχωρισμός μεταξύ των εννοιών **Αγωγή Υγείας** και **Προαγωγή Υγείας**, πλην όμως πραγματοποιείται – τόσο σε θεωρητικό όσο και σε πρακτικό επίπεδο – σύζευξη των ενεργειών που αντιστοιχούν στις δύο αυτές έννοιες [Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο - Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (2010). ISBN ΣΕΙΡΑΣ: 978-9963-0-9115-7, ISBN: 978-9963-0-9117-1]. Στην υπόψη μελέτη σημειώνεται επίσης ότι:

(i) «Η Αγωγή Υγείας στον χώρο τής εκπαίδευσης περιλαμβάνει δραστηριότητες που αφορούν στη γνώση, στις στάσεις, στις αξίες και στη συμπεριφορά σε σχέση με την υγεία. Αγωγή Υγείας "είναι μια διαδικασία που στηρίζεται σε επιστημονικές αρχές και χρησιμοποιεί προγραμματισμένες ευκαιρίες μάθησης που δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους, όταν λειτουργούν ως άτομα ή ως σύνολο, να αποφασίζουν και να ενεργούν συνειδητά (ενημερωμένα) για θέματα που επηρεάζουν την υγεία τούς" (*Draijer and Williams, 1991*)». [ΑΠΑΥ, 4.2. σ.29. Βλ. σχετ. και Ε.Ε. 1988: από Ματίνα Στάππα-Μουρτζίνη (2010). *Αγωγή Υγείας. Βασικές Αρχές -Σχεδιασμός Προγράμματος*. ΟΕΔΒ, σ. 13. Βλ. σχετ. στο http://www.pi-schools.gr/programs/agogi_vgeias/agogi_vgeias.pdf].

(ii) «Η **Αγωγή Υγείας αποτελεί ένα από τούς τομείς δράσης**» τής **Προαγωγής Υγείας** [ΑΠΑΥ, σ.29].

(iii) «Η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας θεσμοθέτησε το 1986, με τη Διακήρυξη τής Οτάβας, την πολιτική τής Προαγωγής Υγείας, που αποσκοπεί στην αναβάθμιση τού φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος, στην ενίσχυση των ευρύτερων παραγόντων που επιδρούν θετικά στην ανθρώπινη υγεία, καθώς και στη διαμόρφωση υγιεινών στάσεων και συμπεριφορών. Οι δύο βασικοί στόχοι τής Προαγωγής Υγείας, είναι η αναβάθμιση τού **φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος** [σ.σ. η έντονη γραμματοσειρά των λέξεων χρησιμοποιείται προς απόδοση τής ιδιαίτερης επισήμανσης που έκανε ο ομιλητής] και η υιοθέτηση υγιεινών συμπεριφορών. Η φιλοσοφία τής Προαγωγής τής Υγείας βασίζεται στην παραδοχή ότι καμιά ουσιαστική αλλαγή δεν μπορεί να επέλθει στη συμπεριφορά, αν δεν υπάρχουν οι

κατάλληλες περιβαλλοντικές συνθήκες, και καμιά αναβάθμιση τού περιβάλλοντος δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς την ενεργό συμμετοχή τού ανθρώπινου παράγοντα.» [ΑΠΑΥ, 4.2. σ.29].

(iv) «Η εισαγωγή τής προαγωγής υγείας στον χώρο τής εκπαίδευσης αποδυνάμωσε την αποκλειστική έμφαση στην προσωπική ευθύνη τού κάθε πολίτη να ακολουθεί ένα υγιεινό τρόπο ζωής ως το κλειδί τής προσωπικής του υγείας, αλλά και τής υγείας τής κοινωνίας στην οποία ζει (Tasker, 1992). Ο ρόλος τού ατόμου για την υγεία του δεν παραγνωρίζεται, αλλά το άτομο τοποθετείται στο ευρύτερο κοινωνικό τού συγκεκριμένο (ΠΟΥ, 1986). Η ισορροπία μεταξύ ατόμου και κοινωνίας που απαιτεί ο τομέας τής προαγωγής υγείας εκφράζεται στον χώρο τού σχολείου με εκπαιδευτικές δραστηριότητες, οι οποίες στοχεύουν παράλληλα στην ενδυνάμωση τού ατόμου και στη δημιουργία υποστηρικτικού περιβάλλοντος προαγωγής τής υγείας στο σχολείο και στην κοινότητα.» [ΑΠΑΥ, 4.2. σ.8].

(v) Για την εφαρμογή τού υπόψη ΑΠΑΥ προσδιορίζεται ως αναγκαία ενέργεια η επιδίωξη ορισμένων στόχων, οι οποίοι στηρίζονται σε 4 βασικούς άξονες: *ανάπτυξη και ενδυνάμωση εαυτού* (ως πολίτη σε ένα κοινωνικοοικονομικό συγκεκριμένο), *ανάπτυξη ασφαλούς και υγιεινού τρόπου ζωής, δημιουργία και βελτίωση κοινωνικού εαυτού* (π.χ., με αποδοχή και διαχείριση διαφορετικότητας και διαπολιτισμικότητας, οικογενειακός προγραμματισμός) και, τέλος, *διαμόρφωση ενεργού πολίτη* (π.χ., με «εμπέδωση των αξιών τής πολιτικότητας, τού σεβασμού, τής συνεργασίας, τής προσφοράς και τής δικαιοσύνης» [ΑΠΑΥ, 5. σ. 31- 34, 6. σ.35-67].

(γ) Γενικώς υπάρχει πλήθος ορισμών και εφαρμογών για το εννοιολογικό περιεχόμενο των όρων Αγωγή Υγείας και Προαγωγή μη εξαιρουμένης ακόμη και τής ποσοτικής έκφρασης τής μεταξύ τούς μέσω τού τύπου:

Προαγωγή τής υγείας = αγωγή υγείας × «υγιή» δημόσια πολιτική [από Φούντα, ό.π. σ. 182].

Στη συνέχεια ο ομιλητής, αναφερόμενος στην αφετηρία τής στροφής τού προσωπικού του ενδιαφέροντος προς το ζήτημα τής προαγωγής τής υγείας, σημείωσε ότι ο προσανατολισμός αυτός ξεκίνησε από την εξέταση τού ρόλου βασικών παραγόντων που συνδέονται με την σχολική, επαγγελματική, οικονομική και κοινωνική ένταξη αλλά και την ποιότητα ζωής (ΠΖ) των Προσώπων με αναπηρία (Π.μ.Α.). Και τέτοιοι παράγοντες είναι κατ' αρχήν: η πρόληψη, η αποκατάσταση και το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. Η ερευνητική αυτή ενασχόλησή του, εξελικτικά, έγινε σύνθετος προβληματισμός ο οποίος, τελικά, οδήγησε σε νέες προσεγγίσεις των παραγόντων αυτών, όπως, π.χ., η ερμηνευτική προσέγγιση τής έννοιας τού περιβάλλοντος για την οποία και έκανε ενδεικτική αναφορά λέγοντας ότι το περιβάλλον (χθесινό, σημερινό, αυριανό) συμπεριλαμβάνει όχι μόνο το έμψυχο και άψυχο, το φυσικό και το τεχνητό περιβάλλον, αλλά και τις πολιτικές, κοινωνικοοικονομικές και πολιτιστικές καταστάσεις και παρεμβάσεις, οι οποίες τελικά επηρεάζουν καθοριστικά και την κατάσταση τής υγείας των ανθρώπων.

http://www.somaomotimon.uoa.gr/fileadmin/somaomotimon.uoa.gr/uploads/doc/dellasoudas/PROSOPA_ME_ANAPIRIA_ISOTITA.PERIBALLON.POIOTI A_ZOIS.pdf

http://www.somaomotimon.uoa.gr/fileadmin/somaomotimon.uoa.gr/uploads/doc/dellasoudas/PERIVALLONTIKH_SYNEIDHSH_pdf-2.pdf

Πρόκειται για άποψη η οποία εν πολλοίς υποστηρίζεται, όπως είπε, και από άλλους μελετητές [(Guidelines for Tuberculosis Control in New Zealand, 2003, σ. 4), από Φούντα, ό.π. σ. 183].

Τονίζοντας εξ άλλου τη σημασία τής πρόληψης και τής αποκατάστασης επισήμανε ότι –όπως είναι γνωστό σε όλους– η πρόληψη είναι ένα σύνολο μέτρων, τα οποία αποβλέπουν στο να εμποδίσουν την εμφάνιση ή να μειώσουν τη συχνότητα και τις επιπτώσεις ασθενειών, ατυχημάτων και εν γένει δυσλειτουργιών (σωματικών, πνευματικών, ψυχολογικών), που επιβαρύνουν τον τρόπο ζωής ενός προσώπου και, κατά συνέπεια, την Π.Ζ. του. Τα μέτρα αυτά, αφενός μεν, αποβλέπουν στη διασφάλιση τής υγείας [τόσο σε ατομικό όσο και σε ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο (π.χ., καλή φυσική κατάσταση, ανοσοποίηση κατά μολυσματικών ασθενειών, εξασφάλιση κατάλληλου περιβάλλοντος)] και, αφετέρου, διευρύνουν την έννοια τής πρόληψης, η οποία επεκτείνεται και στο πεδίο τής λειτουργικής αποκατάστασης (Λ.Α.). Η Λ.Α. περιλαμβάνει αποθεραπεία (με απλή προσαρμογή ή αναπροσαρμογή) ή μέτρα μη επιδείνωσης ή βραδείας εξέλιξης μιας κατάστασης και γενικότερα διασφάλισης των καλύτερων δυνατών όρων για την Π.Ζ. σε όλους τούς τομείς τής ζωής (ιατρικό, εκπαιδευτικό, επαγγελματικό, κοινωνικό). Διότι η λειτουργική αποκατάσταση, αν και ξεκινάει από τον ιατρικό τομέα, περιλαμβάνει και άλλες παραμέτρους και συμμετοχές, με την τεχνολογία να διεκδικεί πρωταγωνιστικό ρόλο.

Τέλος, στα κριτήρια, τα οποία καθορίζουν μια κατάλληλη πρακτική για μια θετική σχέση μεταξύ λειτουργικής αποκατάστασης και Π.Ζ. αλλά και αντιστρόφως, περιλαμβάνονται –όπως εκτιμάται από τους ειδικούς– ορισμένες βασικές προϋποθέσεις και πρακτικές που αφορούν κυρίως στα Π.μ.Α. (π.χ. *i*) να δίδεται επαρκής έμφαση στην

αυτόνομη διαβίωση, *ii*) να λαμβάνεται υπόψη από την έναρξη τής πορείας για αποκατάσταση η κοινωνική επανένταξη τού προσώπου, *iii*) οι ασθενείς, οι οποίοι έχουν μείνει επί μακρόν σε ιδρύματα ή νοσηλευτικές μονάδες, να περνούν από ένα μεταβατικό περιβάλλον, όπου, μέσω αξιολόγησης και εκπαίδευσης, θα προετοιμάζονται για μια ζωή με μεγαλύτερη αυτονομία και ανεξαρτησία. [Σχ. βλ. και «Συνιστώσες και προεκτάσεις τής Ποιότητας Ζωής των Ατόμων με αναπηρία». Ομιλία κατά την εναρκτήρια τελετή τού 2ου Συνεδρίου τής Α΄ Ω.Ρ.Λ. Κλινικής τού Ε.Κ.Π.Α. με θέμα: «Εξελίξεις στην Ωτορινολαρυγγολογία» (16.3.2007)].

Από την άλλη πλευρά η **πρόληψη, η λειτουργική αποκατάσταση και το περιβάλλον** είναι μεν στοιχεία που φανερώνουν την ευρύτητα τής εννοίας τής προαγωγή τής υγείας, πλην όμως υπάρχουν και άλλες ενέργειες, οι οποίες δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν σε μια γενικού χαρακτήρα προσέγγιση. Αρκεί να σκεφτούμε ότι ο Ευρωπαϊκός *Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία* σε σχετική έκδοση περιγράφει ακόμη και τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την ασφάλεια και την υγεία στο χώρο εργασίας [Δελλασούδας Λ. (2005). *Εισαγωγή στην Ειδική Παιδαγωγική, τόμ. Δ΄, Ποιότητα ζωής ατόμων με αναπηρία*, σ. 100 - 115 και 323-329].

Συμπερασματικά, και ανεξάρτητα από τον βαθμό τής σχέσης των δύο εννοιών, **η αγωγή και η προαγωγή υγείας** αποκτούν –όπως είπε– την ολοκληρωμένη έκφρασή τους μέσα στο πεδίο που εκδηλώνεται η συνδρομή των προϋποθέσεων που συγκροτούν την Π.Ζ. Διότι η ασθένεια ή η αναπηρία δεν αναφέρονται μόνο στη σωματική κατάσταση, αλλά συνδέονται ή/και αφορούν και την ψυχική και συναισθηματική ισορροπία. Επομένως, το περιεχόμενο τής έννοιας τής υγείας είναι πολυπαραγοντικό, τόσο ως προς τα αίτια (π.χ., ελλείψεις ή ακαταλληλότητα των ειδών διατροφής λόγω φτώχειας, "δυσπρόσιτη" ιατρική, φαρμακευτική και νοσηλευτική περίθαλψη, ψυχολογική βία, ψυχρός /θερμός/οικονομικός πόλεμος) όσο και ως προς τα αποτελέσματα (ασθένειες, αναπηρίες, κατάθλιψη, αυτοκτονίες κ.ά.), η δε αγωγή και προαγωγή τής αλλά και η διευκόλυνση ή η μη παρεμπόδισή τής αποτελούν, σήμερα, το ζητούμενο στο πλαίσιο τού ευ ζην (Δελλασούδας, ό.π. σ. 109).

Μετά τις ερμηνευτικές αυτές προσεγγίσεις ο ομιλητής τελειώνοντας είπε:

Έχοντας, λοιπόν, υπόψη ότι ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος υπήρξε προαγωγός τής αναπηρίας –και μη λαμβάνοντας πλέον υπόψη τη στάση που διαμορφώθηκε στη συνέχεια υπέρ των Π.μ.Α., διότι δυστυχώς δεν είχε κοινωνικά αλλά οικονομικά κίνητρα–, νομίζω ότι αιτιολογείται η αρχικά διατυπωθείσα άποψή μου. Ότι δηλαδή ο νέος δεκάλογος για την προαγωγή τής υγείας, θα πρέπει να περιλαμβάνει όχι μόνο το τι πρέπει να κάνουμε αλλά και το τι δεν πρέπει να κάνουμε, όπως οι Δέκα Εντολές που παρέδωσε ο Θεός στον Μωυσή. Και μια τέτοια αποτρεπτική ενέργεια αφορά, π.χ., στην εντολή: **αποφύγετε τον πόλεμο**. Καθόσον μάλιστα όταν μιλάμε για Αγωγή Υγείας εστιάζουμε την προσέγγισή μας στην αλλαγή τής ατομικής συμπεριφοράς μέσω τής μάθησης και τής άσκησης, χωρίς να λαμβάνουμε υπόψη μας και τούς εξωτερικούς λόγους ή τις αιτίες που μπορούν να προκαλούν προβλήματα στην υγεία των ανθρώπων, οπότε πλέον μιλάμε περί Προαγωγής τής Υγείας.

Παρατηρώντας λοιπόν γύρω μας (δίπλα μας, στη χώρα μας γενικά, στην Ασία, στην Ευρώπη και στον κόσμο ολόκληρο) τις συνέπειες των παντός είδους πολέμων (κηρυγμένων και ακήρυκτων) που προκαλούν οι ισχυροί παντός τύπου καθώς και αυτοί που θέλουν να επικρατήσουν των άλλων για οποιοδήποτε λόγο, τι βλέπουμε; Βλέπουμε ενέργειες Προαγωγής τής Υγείας ή Προαγωγής τής Αναπηρίας;

Νομίζω ότι βλέπουμε: *πολέμους, ανεργία, ελαχιστοποίηση ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, ψυχική βία, μειώσεις επιδομάτων, μισθών και συντάξεων, κοινωνικό ρατσισμό, κλοπές παντός είδους...* και στη συνέχεια κροκοδείλια δάκρυα και μετάθεση τής κοινωνικής συναντίληψης στους αδυνάτους.

Μετά τα προαναφερθέντα θέλω να πιστεύω ότι καθένας από σας μπορεί να δώσει απάντηση στο ερώτημα που θέσαμε απ' αρχής και στη συνέχεια να ορίσει τι πρέπει να αποφεύγουμε, για να μην προάγεται η αναπηρία.

Σημείωση σύνταξης εφημερίδας ΕΠΑΛΞΕΙΣ: Οι ακροατές συμφώνησαν ότι η απάντηση στο ερώτημα είναι αυτή που συμφωνεί με το δεύτερο σκέλος τής ερώτησης. Δηλαδή ότι, δυστυχώς, επικρατούν οι ενέργειες που προάγουν την αναπηρία.